

تمدن ایران

(معماری هخامنشیان، قسمت دوم)

۹۴/۱۲/۱۷

دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان) - آموزشکده دخترانه سما

سبک پارسی

شیوه پارسی نام یکی از شیوه‌های معماری ایرانی است. شیوه پارسی در دوره تاریخی هخامنشیان سبک غالب معماری ایران بوده است. پاسارگاد، سیلک، چغازنبیل، و تخت جمشید، نمونه‌هایی از این سبک هستند. شیوه پارسی نخستین شیوه معماری ایران است

ویژگی سبک پارسی

- ۱- تهیه بهترین نوع مصالح از لحاظ جنس و رنگ و ... از هر جا که ممکن بوده حتی از کشورهای همسایه و بکار بردن سنگ های بریده و منظم و گاه یاوقات صیقلی در بناها
- ۲- قراردادن ستون ها در بیشترین فاصله ممکن و تا ارتفاع چشمگیر و استفاده از تزیینات در سرستون ها
- ۳- درون گرایی (به ویژه در تخت جمشید و شوش)
- ۴- استفاده از سیستم شاه تیر و تیر و چوبی سخت و بریده و درودگری شده در بناها
- ۵- ساخت سایبان و آفتابگیر در جاهای ضروری.
- ۶- زیباسازی پیرامون ساختمان ها به وسیله آب نما و پردیس
- ۷- استفاده از کف سازی به کمک بهترین مصالحی که در آن روزگار یافت می شده است
- ۸- دیوارهای جداکننده با خشت.

ویژگی سبک پارسی

۹- بهره گیری از سقف خمیده و طاق در زیر زمین ها.

۱۰- سنگ بریده و منظم و پاکتراش و گاه صیقلی که از بهترین و مرغوب ترین مصالح استفاده می شد. خوب است درمورد دقت سازندگان بگوییم در تر کشی (ریسمان کشی) ستون های تخت جمشید آن قدر این نشانه ها دقیق هستند که میلیمتری باهم اختلاف ندارند.

۱۱- پی سازی با سنگ لاشه و گاورس.

۱۲- نماسازی بیرونی با سنگ تراش و نماسازی درونی با کاشی لعاب دار.

۱۳- آرایش فضاهای درونی با کاشی لعاب دار.

۱۴- بهره گیری از پایه ستون و سرستون و آرایش سرستون ها .

۱۵- استفاده از پی هایی از جنس سنگ لاشه، سنگریزه و ساختن بناها بر روی سکو و تختگاه یا همان صفه.

نکته قابل ذکر این که هنر پیکره (مجسمه) سازی در ایران به علت اینکه آیین و مسلک های موجود در ایران قبل از اسلام به مانند دوران اسلامی بت پرستی را نمی پذیرفتند چندان رواج نداشته است.

مهمترین اقدامات هخامنشیان پس از مرگ کوروش

۱. بنای شهر شوش بر روی گورستان عیلامی و قرار دادن مقر اصلی حکومت در این شهر توسط داریوش
۲. بنای شهر آیینی و مذهبی تخت جمشید توسط داریوش اول
۳. بنای شهر آرامگاهی بزرگ هخامنشیان یعنی نقش رستم توسط داریوش
۴. فتح مصر توسط کمبوجیه
۵. حمله به یونان توسط داریوش و خشایار شاه و فتح قسمت عمده‌ای از آن

مهمترین ابداعات و تحولات معماری و هنر در عصر هخامنشیان

۱. قرار دادن ساختمان بروی سکو یا صفه
۲. بکار بردن سنگ پاکتراش به عنوان عنصر اصلی ساختمان
۳. بکارگیری مصالح ساختمانی مرغوب
۴. بکارگیری تجربیات تمدن های همجوار (ظهور معماری التقاط گرا) در ساخت بناها
۵. بکار گیری نمادهای خاص
۶. استفاده از تزئینات حجاری در تزئینات بناها
۷. استفاده از تیر چوبی و ابداع طاقهای تخت در جهان
۸. استفاده از ستون های سنگی حجیم و سرستون های خاص

آثار معماری هخامنشیان

مجموعه پاسارگاد - کاخ آپادانا داریوش در شوش (کاخ شوش) -
مجموعه تخت جمشید - مجموعه آرامگاههای صخره‌ای نقش رستم

بناهای زمان داریوش (در شوش)

- ۱ - کاخ آپادانا شامل کتیبه ای از داریوش + مصالح خشت و گل
- ۲ - کاخ شاپور نقش برجسته و آجر لعابدار
- ۳ - ارگ و شهرشاهی از آثار شهرشاهی کاخ مدین و کاخ در
- ۴ - معبد آپادانا در شوش
- ۵ - تخت جمشید در مرودشت روی کوه رحمت
- ۶ - نقش رستم برای آرامگاه داریوش و بقیه

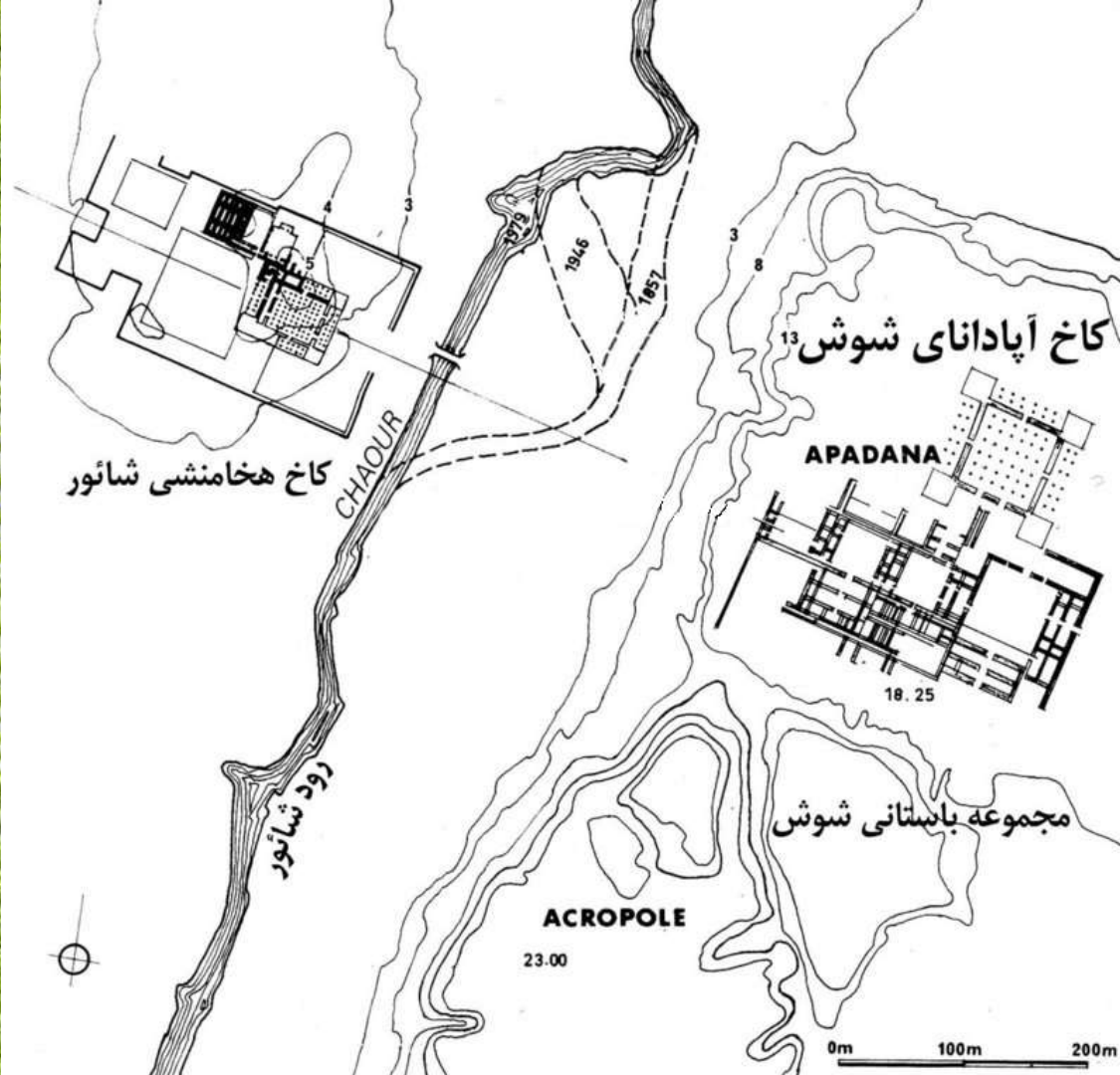

کاخ آپادانا در شوش

این کاخ با خشت و گل ساخته شده که از مصالح مناسب برای دشت خوزستان است.

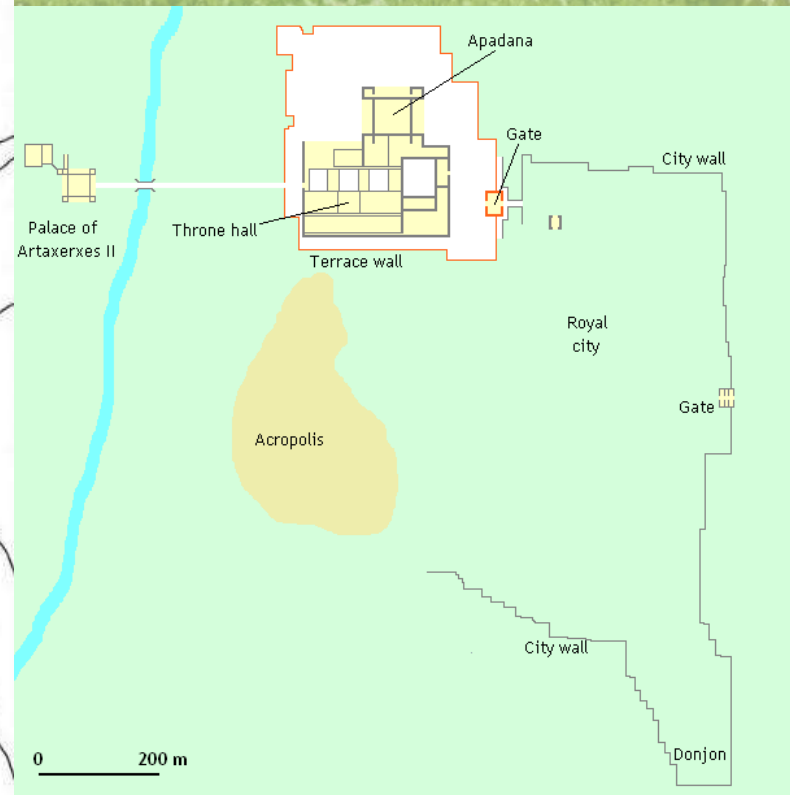
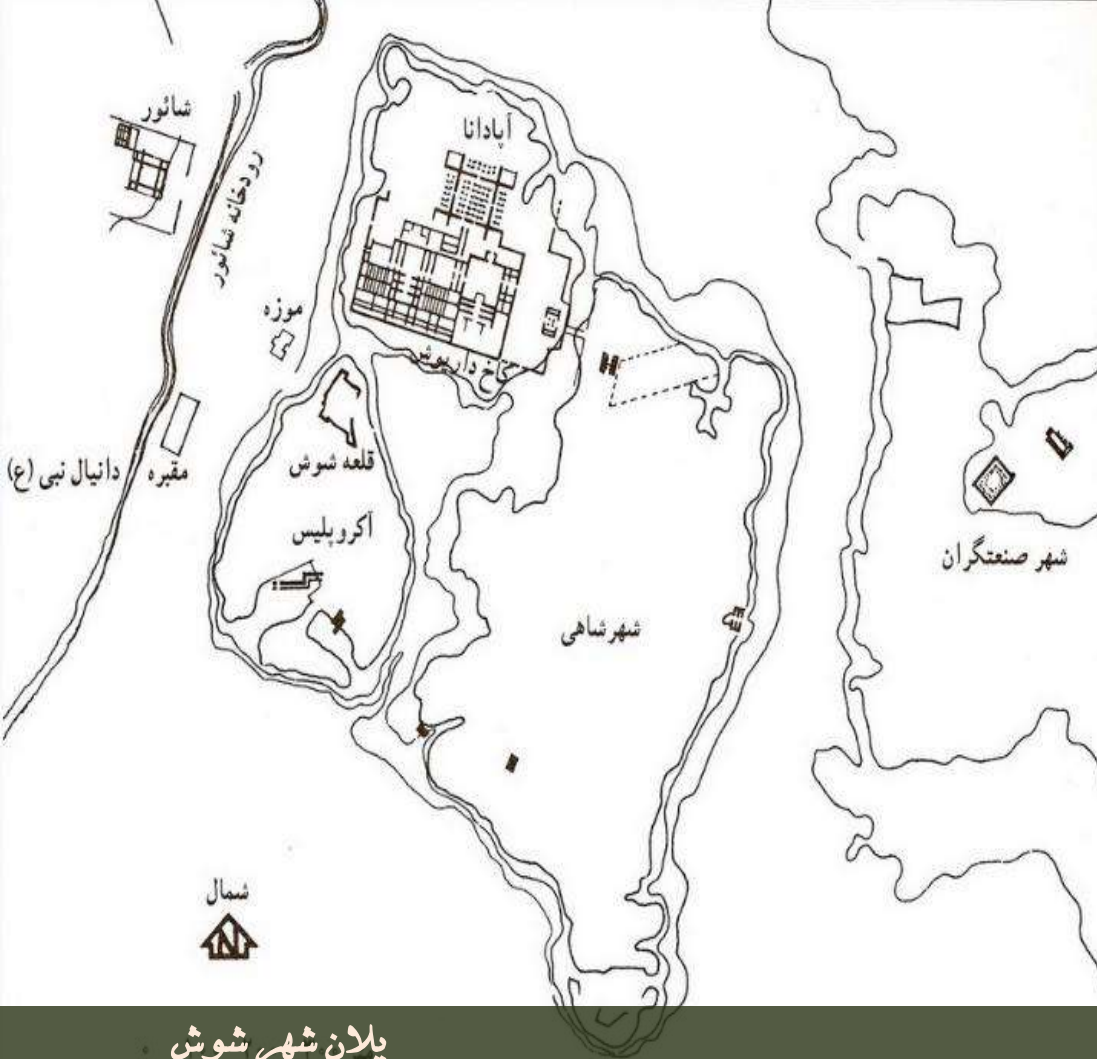
بناهای تپه آپادانا:

۱. دیوارهای دفاعی
۲. قصر سلطنتی
۳. تالار عام

کاخ آپادانا در شوش

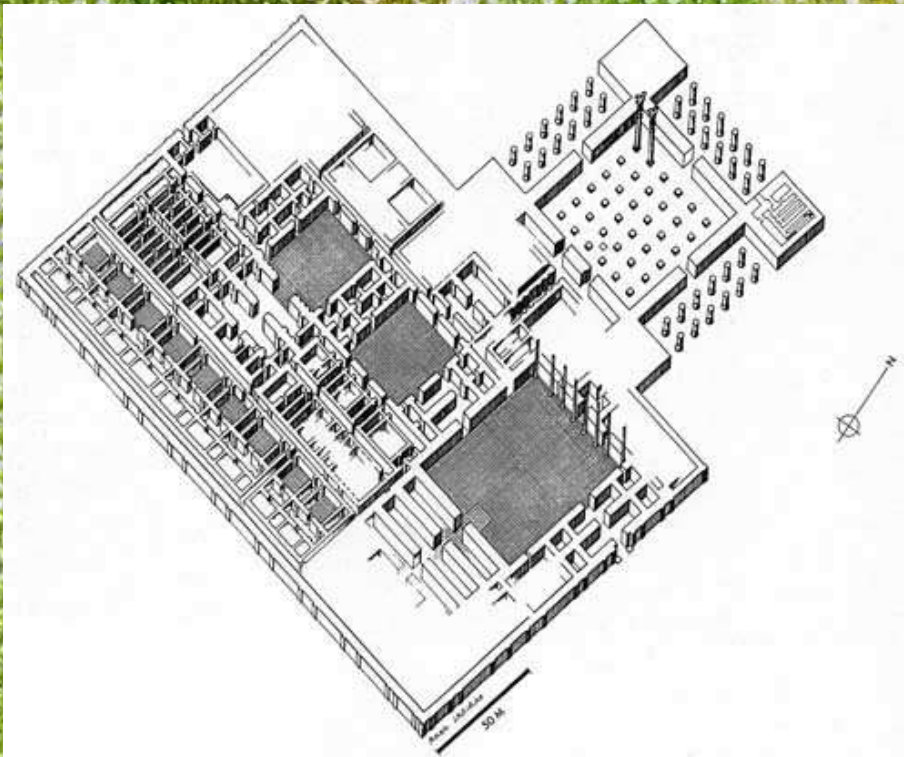
کاخ آپادانا در شوش

این کاخ پیش درآمدی بر ساخت مجموعه
عظیم سلطنتی در تخت جمشید
کاخ داریوش بر روی تپه آپادانا، اقامتگاه
درباریان «تپه ارگ» و تاسیسات دولتی
در «شهر شاهی» ایجاد شده است.

کاخ آپادانا در شوش

تپه آپادانا حدود ۱۸ متر از سطح زمین فاصله داشته، که گردهاگرد آن را با حصاری به ارتفاع و قطر ۲۰ متر برپا داشته اند و پشت آن با خاک پر شده

کاخ آپادانا شامل تالارها، حرمسرا، دروازه، کاخ پذیرایی و دیگر بخش ها است

تزئینات در کاخ آپادانا شوش

روی دیوارها با گچ و یا نقاشی دیواری ترین کرده اند. دیوارهای ایوان سمت حیاط مرکزی با آجر لعابدار پوشانیده شده با نقوشی مختلف از ردیف سربازان جاویدان، نقش شیر، جانوران افسانه ای همچون گاو یا شیر بالدار، دال شیر و ....

تزئینات شیردال در کاخ آپادانای شوش

- شیردال یا گریفین (به انگلیسی: Griffin) موجودی افسانه‌ای با تن شیر و سر عقاب (دال) و گوش اسب است. تندیس‌های به شکل شیردال در معماری کاربرد زیادی دارند

تخت جمشید

داریوش اول ساخت مجموعه تخت جمشید را شروع کرد و بعدها خشایارشا و اردشیر این مجموعه را تکمیل کردند.

نکته : ساخت این مجموعه ۲۰۰ سال و در طی ۶ دوره ساخته شده است.

غربی ها «پرسپولیس» می گویند، پرس یا پلیس که به معنی «پارس + شهر» است. در مجموع یعنی شهر پارسی

ترکیب نقش برجسته و معماری در تخت جمشید به حد کمال خود رسیده است که این امر برای ایجاد تنوع و پرهیز از بیهودگی بوده است.

در ساخت این مجموعه از چوب در مقیاس وسیع استفاده شده بود در آتش سوخت و اکثر قسمت ها از بین رفت.

مشخصات صفه تخت جمشید

ابعاد: ۲۷۴ * ۴۵۷ متر

اطراف آن برج و بارو از تخته سنگ های بزرگ (هم به عنوان پشت بند و هم جنبه دفاعی)

ارتفاع: حدود ۱۲ تا ۱۸ متر

سنگ های دیواره بدون ملات و با بست آهنین روی هم سوار شدن

دسترسی به صفه از طریق پلکانی سنگی یک تکه، به صورت دو طرفه به پهنای ۶/۶۰ متر و هر طرف شامل ۱۱۰ پله است

این مجموعه شامل سیستم کانال کشی، آبرسانی و مجاری فاضلاب است.

تخت جمشید

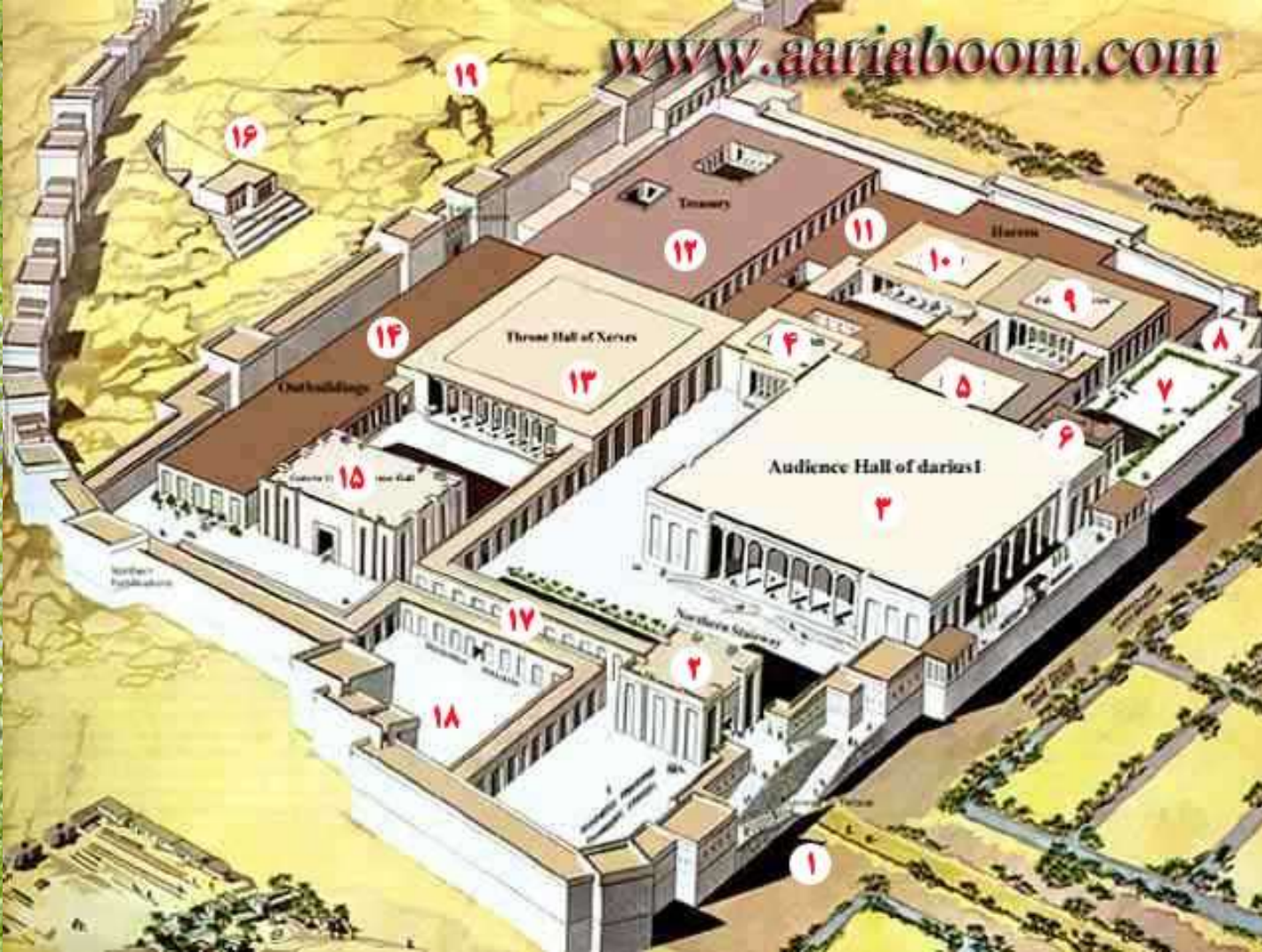

به دو علت مجموعه تخت جمشید به مراتب از کاخ شوش سالمتر مانده است:

(۱) مصالح عمده تخت جمشید سنگ بوده در حالیکه در شوش خشت خام بوده است

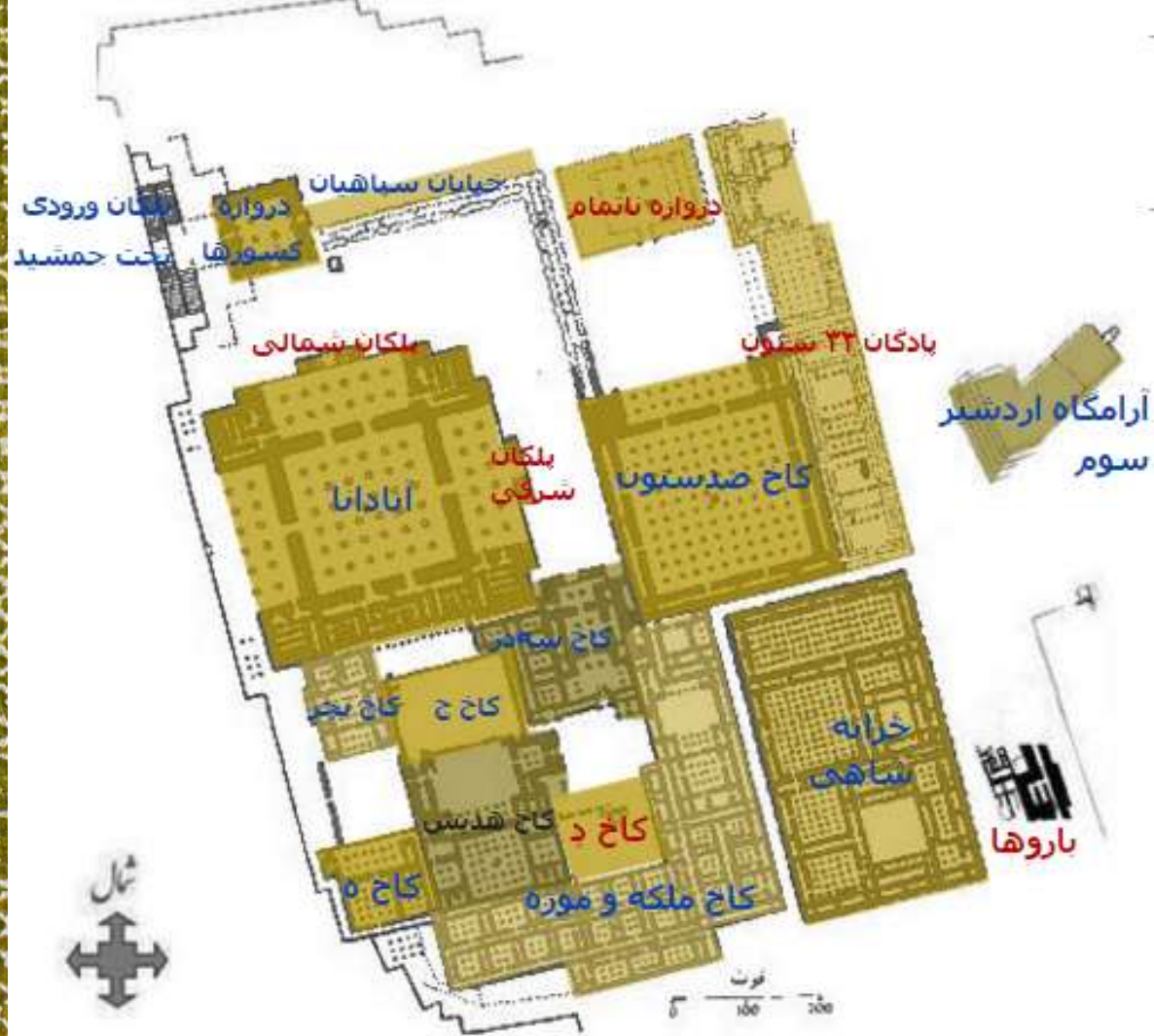
(۲) تخت جمشید توسط اسکندر به آتش کشیده شد و متروک شد ولی شوش به دفعات مورد حفاری و استخراج قرار گرفته در طی دوران

- ۱- پلکان ورودی
- ۲- کاخ دروازه ملت ها
- ۳- کاخ آپادانا
- ۴- کاخ سه دروازه
- ۵- کاخ G
- ۶- کاخ تچر
- ۷- کاخ H
- ۸- جان پناه شاخدار
- ۹- کاخ هدیش
- ۱۰- کاخ اختصاصی خشایار
- ۱۱- حرmsرا
- ۱۲- خزانه تخت جمشید
- ۱۳- کاخ صد ستون
- ۱۴- محل سربازان
- ۱۵- دروازه ناتمام
- ۱۶- آرامگاه ها
- ۱۷- خیابان سپاهیان
- ۱۸- کارگاه تخت جمشید

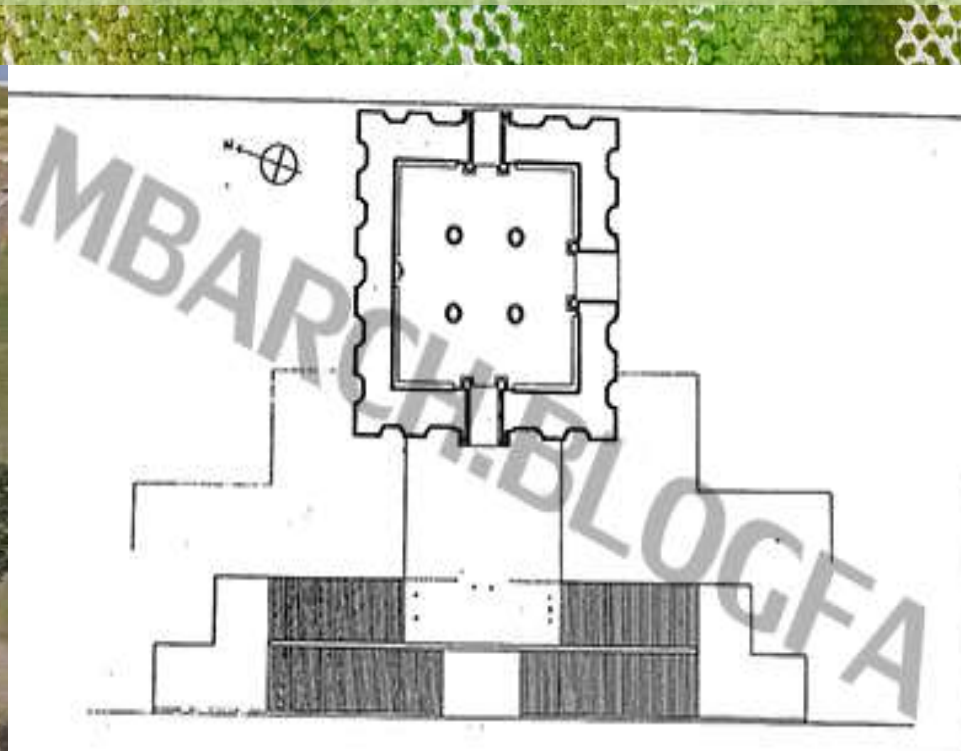
دروازه ملل (دروازه خشایار شاه)

- ✓ اتاق مربعی شکلی به مساحت ۲۴/۷۵ مترمربع
- ✓ دارای دیوار قطور از جنس خشت
- ✓ سقف بر روی چهار ستون سنگی به ارتفاع ۱۶/۵۸ متر
- ✓ تندیس های عظیم گاو بالدار با سر انسان، به عنوان نگهبان مجموعه
- ✓ طبق سنگ نبشته ای از خشایار شاه به عنوان «دروازه همه ملت هاست»
- نکته: تاثیر هنر و معماری آشور

دروازه ملل (دروازه خشایارشاہ)

کاخ آپادانا

✓ مشرف بر همه بناهای صفا تخت جمشید

✓ ۳۶ ستون سنگی مرتفع ۶ در ۶، هر چه به سمت بالا می رود باریکتر می شود، قطر هر ستون ۲/۱۰ و بلندی ۱۸ متر

✓ هر ستون دارای ۳۶ یا ۴۸ شیار قاشقی

✓ سر ستون ها به ارتفاع ۳ متر و با شکل دو گاو پشت سر هم

کاخ اختصاصیه داریوش (کاخ تچرا)

✓ جهت اقامت های موقت در هنگام جشن ها

✓ روی پلکان ورودی به کاخ نقش خدمتگزاری با ظروف خوراکی

سنگ های این کاخ، خاکستری و بسیار پاک تراش است چنان که عکس آدمی در آن می افتاده و به همین جهت در این اواخر آن را ((آینه خانه)) یا ((تالار آینه)) هم می خواندند.

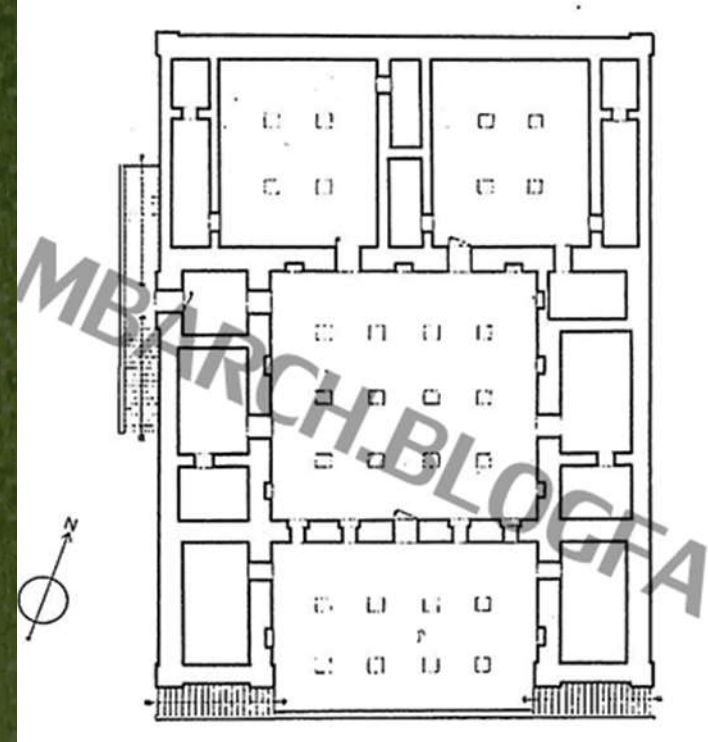

کاخ اختصاصیه داریوش (کاخ تچرا)

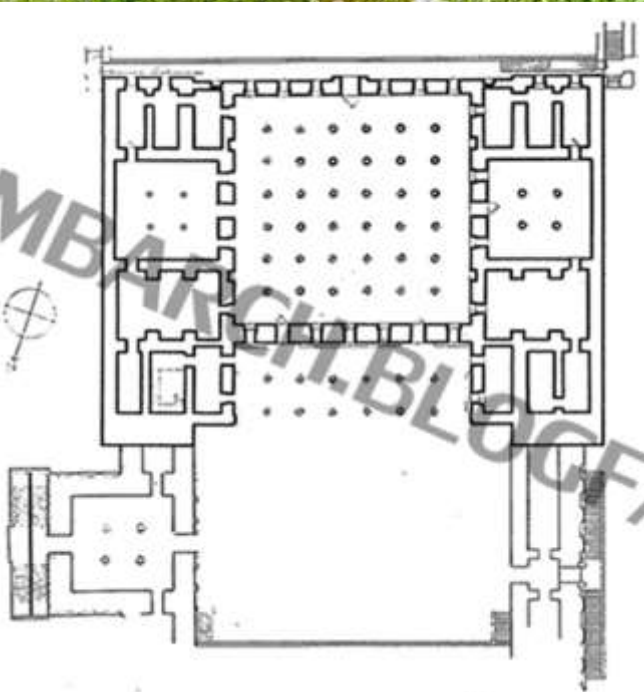
معماری:

طرح آن به صورت مستطیلی است با محور طولی شمالی - جنوبی که ۴۰ متر طول و حدود ۳۰ متر عرض دارد و مشتمل است بر یک تالار مرکزی ۱۲ ستونی (۳ ردیف ۴ تایی) با اتاق‌های کوچک جانبی، دو اتاق مربع شکل در شمال که هر یک چهار ستون داشته‌اند و با اتاق‌های باریک و بلند جانبی محدود می‌شده‌اند و یک ایوان ۸ ستونی (دو ردیف چهارتایی) در جنوب که به دو اتاق جنبی می‌پیوسته است.

کاخ اختصاصیه خشایارشا (کاخ هدیش)

معماری:

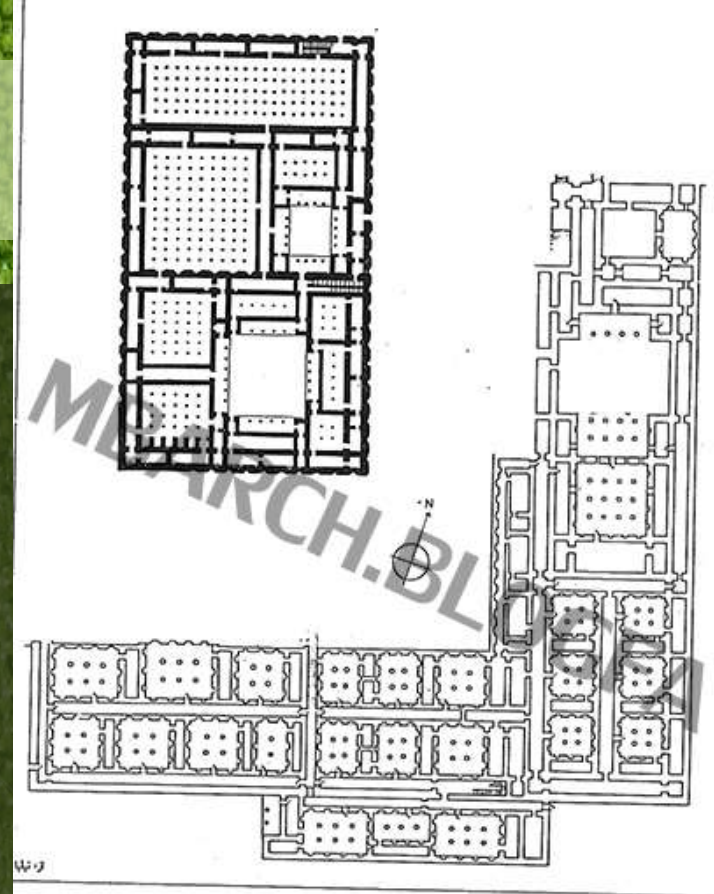
قسمت اعظم کاخ را یک تالار مرکزی مربع شکل شامل شش ردیف ستون ۶ تایی تشکیل می‌داده‌است. در شمال این تالار ایوانی ۱۲ ستونی (دو ردیف ۶ تایی) وجود داشته که توسط دو درگاه بزرگ به تالار راه می‌یافته و یک در دیگر، تالار را به بالا خانه باریک جنوبی می‌پیوسته‌است.

ساختمان خزانہ

معماری:

مساحت بنا ۱۰۳۹۹۰ مترمربع است. این ساختمان پنجره نداشته است. دیوارهایش از خشت های مربع شکل ساخته شده است. سطوح خارجی دیوارها بوسیله تورفتگی ها و بیرون زدگی ها ترین شده است.

کاخ خزانہ یا اداری
کاخ و ساختمان های مهمانخانه

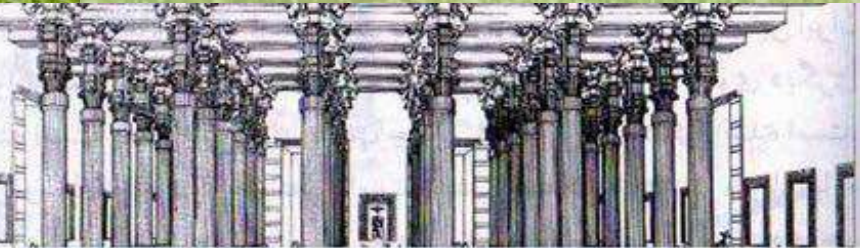
تالار تخت (صدستون)

معماری:

وسعت این کاخ در حدود ۴۶۰۰۰ مترمربع است و سقف آن به وسیله صد ستون که هر کدام ۱۴ متر ارتفاع داشته‌اند، بالا نگه داشته می‌شده‌است.

به احتمال زیاد محل قرارگاه پاسداران شاه بوده است زیرا مستقیم با دروازه ورودی و سایر تسهیلات نظامی در ارتباط است.

این کاخ از کاخ آپادانا بزرگتر است ولی ارتفاع ستون هایش نسبت به آن کمتر است

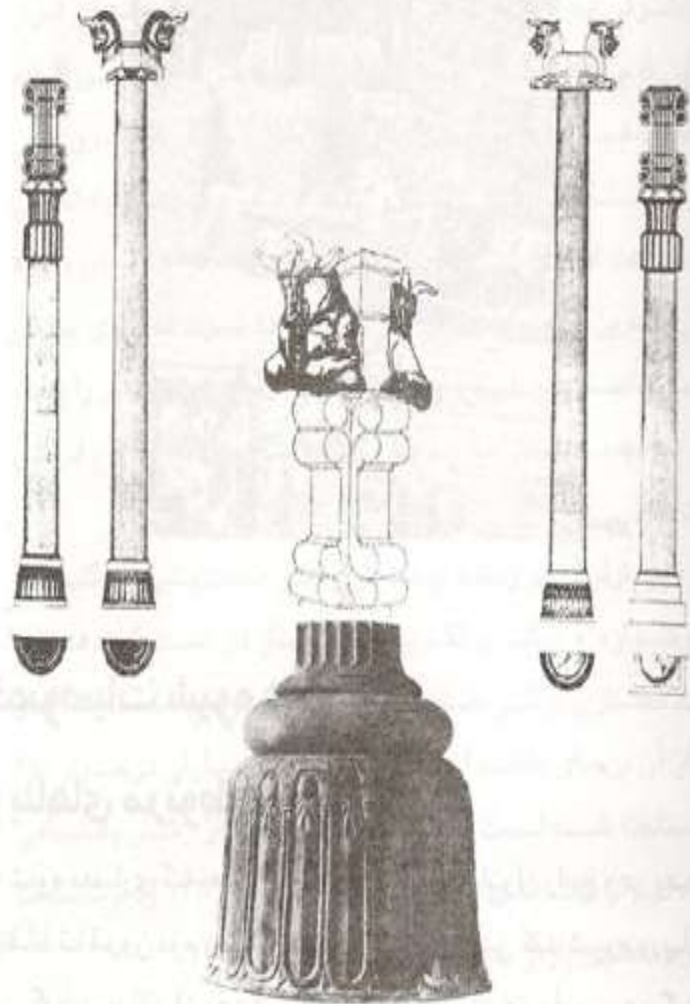

ستون

پایه یک مکعب است که یک گلدان برگشته روی آن قرار دارد، ساقه آن شیاردار و سرستونش ترکیبی

ستون تقریباً ۲۰ متری در کاخ آپادانا ، حدود ۱۷ متری در دروازه ملل ، تقریباً ۱۴ متری در صدستون ، ۷ متری در خزانه ، هدیش و ملکه به کار برده شده اند.

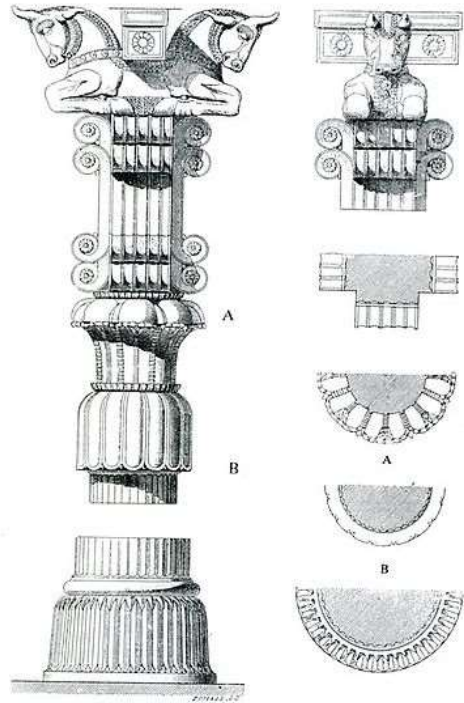

انواع سر ستون

۱. گاو دو سر (پر کاربرد ترین)
  ۲. شیر دو سر (فقط کاخ آپادانا)
  ۳. انسان دو سر (تالار شورا و صدستون)
  ۴. عقاب دو سر (قرار بوده در کاخ نیمه تمام داریوش سوم مورد استفاده قرار گیرند).
- سر ستون گاو به خاطر اعتقادی که بسیاری از مردم کشورهای تحت تابعه امپراتوری بزرگ هخامنشیان به پر برکت بودن و زایشِ گاو داشته اند ، در بسیاری از کاخ ها استفاده شده است.

ستون

در گذر زمان تعدادی از ستون‌های دروازه کاخ صد ستون در تخت جمشید حوادثی مثل زلزله را پشت سر گذاشته و سر پا مانده اند. آنها در نگاه اول یکپارچه به نظر می‌رسند اما در حقیقت تکه تکه هستند و روی هم سوار شده اند. راز پایداری آنها مقابل زمین لرزه در محل اتصال این تکه هاست ، جایی که دو تکه ستون به وسیله سرب مذاب به هم متصل شده اند. این سرب علاوه بر محکم کردن اتصال دو تکه ستون ، نقش مهمی برای مقاومت سازه در مقابل زمین لرزه داشته است. سرب فلز چکش خوار و نرمی است که هنگام بروز زمین لرزه از خودش واکنش نشان داده و خرد نمی‌شود، این همان نقشی است که در ساختمان‌های امروزی و مدرن بر عهده فیر لای ستون‌ها گذاشته می‌شود

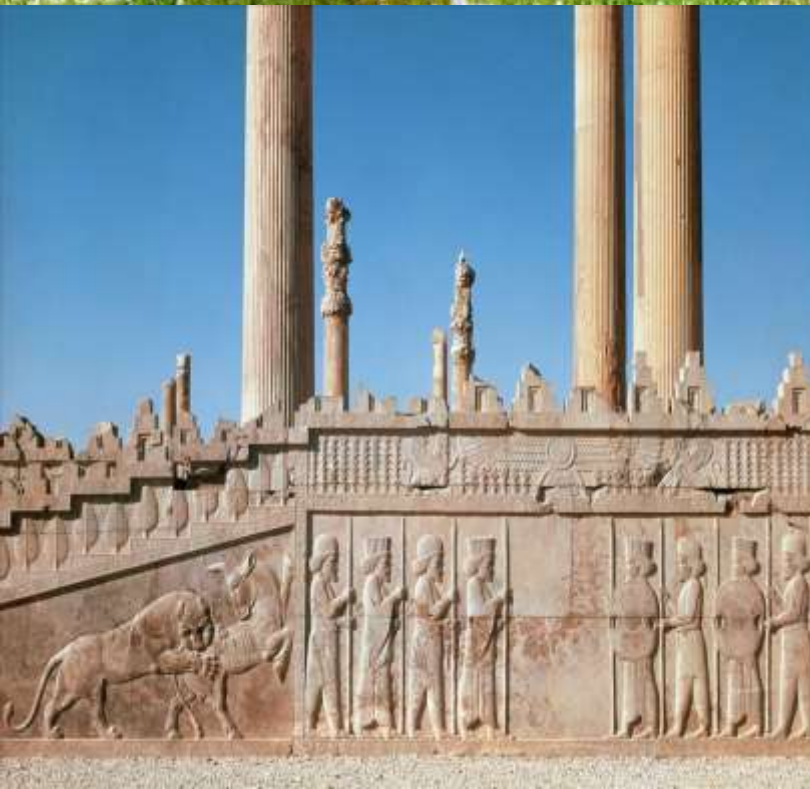

ستون

نقش برجسته

در نقوش برجسته کاری از تمدن آشور بسیار الهام گرفتند ولی از لحاظ ماهیت کاملاً متفاوت از آنها است:

- نقوش برجسته تحت شعاع معماری بودند
- وحدت با کل مجموعه
- اغلب در مکان های پر رفت و آمد دیده می شود
- تمایل به توصیف دقیق ، وضوح و نظم
- مجسمه های تخت جمشید تجریدی، گویا و حاکی از معانی فراسوی واقعیت بوده اند.

نقش برجسته

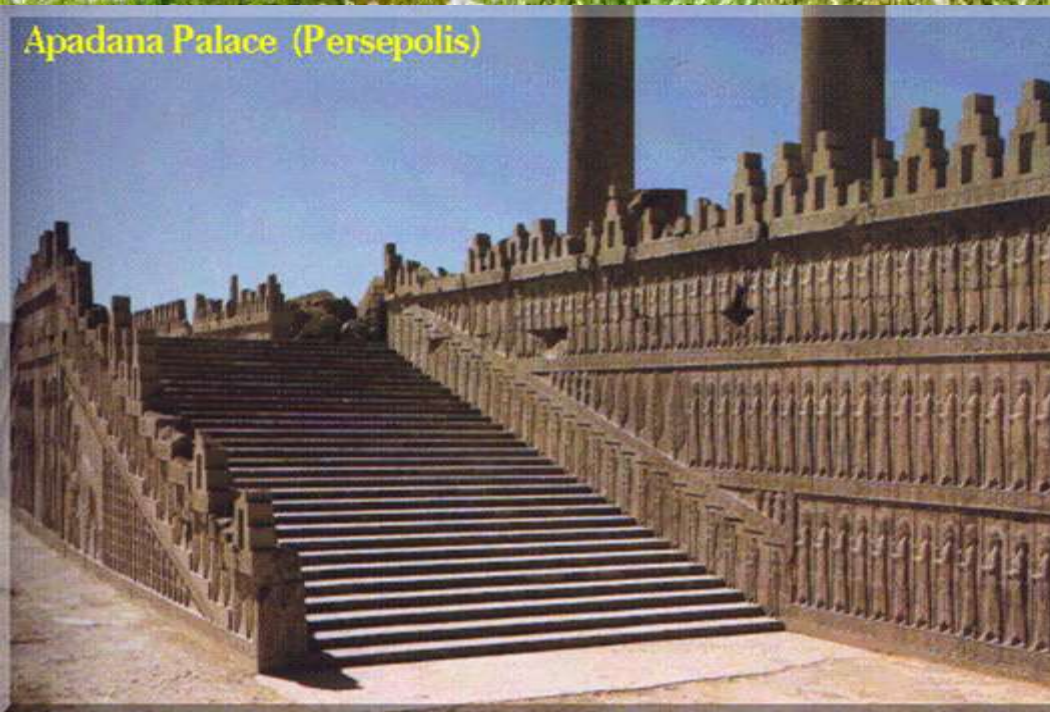
- در نقش های موجود قرینه سازی با دقت رعایت شده است، به همین دلیل تا اندازه ای خشک به نظر می رسند
- نقوش مکمل یکدیگرند مانند نقوش ورودی تخت جمشید یعنی نقوش سمت راست، راست پیکر و نقوش سمت چپ نمای چپ پیکره ها را نمایش می دهد.
- سادگی و آرامش

نکته: کلیه نماد ها در همه جای تخت جمشید ماهیت نیایشی را مورد تایید قرار می دهند.

نقش برجسته

Apadana Palace (Persepolis)

آرامگاه صخره ای نقش رستم

به ترتیب از چپ به راست:
آرامگاه داریوش اول، خشایارشا، اردشیر اول، داریوش دوم
ارتفاع نمای آرامگاه ها ۲۲ متر
شبه صلیب
سه قسمت اصلی:

۱. قسمت پایین صاف و بدون نقش
۲. وسط به صورت افقی با استفاده از عناصر معماری
۳. قسمت بالا جنبه تزئینی

آرامگاه صخره ای نقش رستم

آرامگاه خشایار شاه

آرامگاه داریوش اول

آرامگاه صخره ای نقش رستم

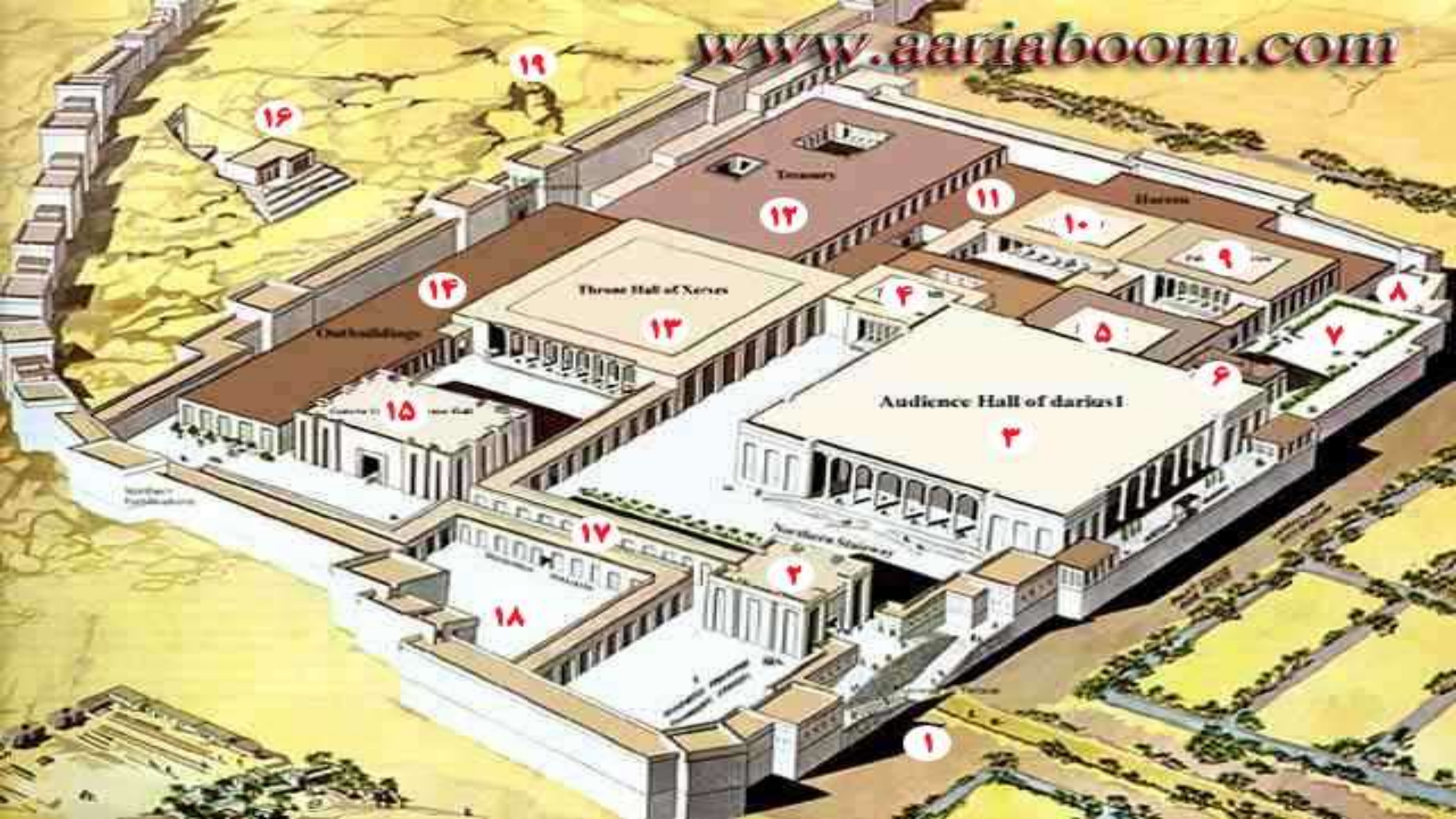

آرامگاه داریوش دوم

آرامگاه اردشیر یکم

اهورامزدا این کشور را از لشکر دشمن،
از خشکسالی و از دروغ پاس دارد

کوروش کبیر